

6. Glushkov'ski chytannja: Materialy konferencii' do 90-richchja z dnja narodzhennja akademika V.M. Glushkova (10–11 veresnja 2013 r., m. Kyi'v) / Uklad.: Novikov B.V., Mel'nychenko A.A., Bychkov O.S., Pihorovych V.D. – K. : NTUU “KPI”, 2013. – 222 s.

Geza A. V., department of the History of Science and Technology, Center for scientific and technical potential and the history of science to them G.M. Dobrova, NAS of Ukraine (Ukraine, Kiev), gileya.org.ua@gmail.com

Victor M. Glushkov human and scientist–educators scientific staff

In 1956, at the invitation of USSR Academy of Sciences Academician B.V. Hnyedenko V.M. Glushkov began working at the Institute of Mathematics, Ukrainian Academy of Sciences as Head of the Laboratory of Computer Science and Mathematics. Since then, all his work is inextricably linked with the Academy of Sciences. Although the laboratory headed by V.M. Glushkov was small, but there before he came under the direction of S.A. Lebedev SESM (small electron schetnaya machine) – the first national computer and computers SESM (Specialized electron schetnaya machine) and “Kyiv” were created. In December 1957 the laboratory was renamed the Computing Centre of the Academy of Sciences, whose director V.M. Glushkov became. For this lab he has developed a research program.

Machine “MIR” (1965) has played an important role in the creation of the Soviet model of computer technology under the direction of Glushkov. In it firstly the idea of hardware interpretation of high-level languages was implemented. For a series of papers on theoretical cybernetics devoted to formal methods of computer design, in 1967 V. Glushkov was awarded the M.M. Krylov prize. The team of the series computers “MIR” led by Glushkov 1968 was also awarded the State Prize of the USSR. It was the first State Prize of the USSR in Ukraine, awarded in the field of computing.

Extremely talented as a teacher, scholar and organizer of research, person who was able to quickly perceive, interpret and flesh out ideas and genuinely enjoy their implementation, had a deep understanding of the processes of nature and society, unfortunately, soon passed away. However Glushkov students retain the style of scientific work and develop many areas of modern cybernetics and informatics.

Keywords: V.M. Glushkov, B.V. Hnyedenko, computers, cybernetics, computer science, the theory of digital machines

Geza A.B., отдел истории науки и техники, Центр исследований научно–технического потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва, НАН Украины (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Виктор Михайлович Глушков как человек и ученый–востанитель научных кадров

В 1956 г. по приглашению академика АН УССР Б.В. Гнеденко В.М. Глушков начал работать в Институте математики АН УССР заведующим лабораторией вычислительной техники и математики. С этого времени вся его деятельность неразрывно связана с Академией наук УССР. Хотя лаборатория, которую возглавлял В.М. Глушков, была небольшой, однако в ней еще до прихода под руководством С.А. Лебедева была создана разработка МЭСМ (Малая электронно–счетная машина) – первой отечественной вычислительной машины и проводились разработки вычислительных машин СЭСМ (Специализированная электронно–счетная машина) и “Киев”. В декабре 1957 лаборатория была переименована в Вычислительный Центр Академии наук УССР, директором, которого стал В.М. Глушков. Для этой лаборатории ученый разработал программу научных исследований “О некоторых задачах вычислительной техники и связанных с ними задачах математики”.

Важную роль в создании советских образцов компьютерной техники сыграла разработка под руководством Глушкова машины “МИР” (1965 г.) (“Машина для инженерных расчетов” – рус.), в которой впервые в мире была реализована идея аппаратной интерпретации языков высокого уровня. За цикл работ по теоретической кибернетике, посвященных формальным методам проектирования ЭВМ, в 1967 В. Глушкова наградили премией М.М. Крылова. Коллектив разработчиков серии ЭВМ “МИР” во главе с В.М. Глушковым 1968 был также награжден Государственной премией СССР. Это была первая Государственная премия СССР в Украине, присуждена за работу в области вычислительной техники.

Чрезвычайно талантливый как педагог, ученый и организатор научных исследований человек, которая была способна быстро воспринимать, осмысливать и конкретизировать идеи и искренне радоваться их воплощению, имела глубокое понимание процессов развития природы и общества, к сожалению, рано ушел из жизни. Однако воспитанные В.М. Глушковым ученики сохраняют стиль научного творчества ученого и развивают многочисленные направления современных кибернетики и информатики.

Ключевые слова: В.М. Глушков, Б.В. Гнеденко, ЭВМ, кибернетика, вычислительная техника, теория цифровых автоматов.

* * *

УДК 327.82

Головань О. О.
аспірант, Інститут всесвітньої історії НАН України
(Україна, Київ), aleksandr.golovan@gmail.com

УКРАЇНА У БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЯХ США 2014 РОКУ

Розглядається специфіка співробітництва України та США у сфері безпеки. Розкриваються основні принципи зовнішньополітичної безпекової стратегії США останніх років, перераховуються виклики, перед якими стоїть Держдепартамент. Аналізуються інтереси США, їх виграти та можливі ініціативи щодо України у поточному році. З огляду на невдачі у врегулюванні конфліктів на Близькому Сході і послаблення інтенсивності безпекових ініціатив у даному регіоні, на зміну можуть прийти нові стратегічні пріоритети, зокрема, – встановлення нових схем колективної безпеки у Східній Європі. Даний регіон ще до зародження кризової ситуації 2014 року вважався як конфліктогенний, тому саме зараз він може здобути особливої уваги з боку США. Враховуючи єдину позицію США щодо міжнародної ізоляції РФ можна констатувати завершення епохи “перезавантаження”. В даній ситуації Україна може заявити про себе як самостійний гравець у багатьох питаннях міжнародного життя, включаючи безпекові, зокрема, запобігання розповсюдженню ЗМУ, боротьбу з нелегальною міграцією, наркотрафіком і торгівлею людьми, протидію морському піратству, антитерористичні операції тощо.

Ключові слова: США, Україна, Росія, Обама, безпека, стратегії, зовнішня політика, перезавантаження, конфлікт, геополітика

Позиції США у системі підтримання миру і стабільності у світі знаходяться сьогодні на порозі нових змін. З огляду на останні події у східно–європейському регіоні вектори і траєкторія співробітництва США у галузі безпеки може отримати деяке зміщення акцентів. Сьогодні для трансатлантичної безпеки з'явилася загроза, що не мала подібних аналогів із закінчення Холодної Війни. Криза, яка має місце з причини вторгнення Росії на територію України, стала найбільшою подією за часів нового світового порядку, встановленого у 1991 року. Чи вписується в систему національного інтересу США залучення до українського питання і як зміниться безпекова стратегія США у поточному році?

Безпекові стратегії США є складним, багатокомпонентним динамічним явищем, яке потрібно розуміти, виходячи з принципів і програм зовнішньополітичного курсу США і за межами країни. Як відомо, практичні кроки США у різних регіонах світу спрямовані на досягнення суто прагматичних результатів – забезпечення глобальної безпеки в інтересах США.

Серед західних фахівців, які присвятили свої дослідження питанням зовнішньої політики США і її безпекових стратегій можна виокремити багатьох видатних постатей. Це політологи, посадові особи та політичні аналітики, такі як З.Бжежинський, Г.Кіссінджер, М.Олбрайт, с.Телбот, Дж.Сорос, Дж.Фрідман, Дж.МакГанн, Р.Армітідж, Дж.Най, У.Коев, Дж.Шлезінгер, Р.Джеймс, Дж.Томсон, М.Річ. Вони здійснили значний вклад у наукову думку для розуміння практичної політики Держдепартаменту, пояснили і узагальнили її принципи і напрямки. Важливи для розкриття питання безпекових стратегій США є змістовні праці українських американістів Є.Камінського, с.Юрченка, Б.Канцелярука, Б.Гончара, М.Рижкова, О.Зернецької, Є.Макаренка, с.Федуняка, О.Потехіна, І.Хижняка, Л.Чекаленко, с.Галаки, В.Манжоли, І.Погорської, І.Дудко, О.Шевчука.

Загалом, безпека розуміється перш за все, як питання надійного забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності кордонів. У такому розумінні, США завжди добре усвідомлювали значення України для майбутнього розвитку Європи в

цілому та східноєвропейського регіону зокрема. Сучасна політика Сполучених Штатів Америки стосовно України є частиною загального зовнішньополітичного курсу американської адміністрації щодо пострадянського простору. У двосторонньому співробітництві США–Україна головна роль відводиться саме питанням безпеки. Традиційно вважається, що для ЄС і США стабільна Україна потрібна саме як потенційна протизвага Росії, зв'язок між останньою й Західним світом. З точки зору науки міжнародних відносин, в сфері глобальної безпеки боротьба проходить між євроатлантичною та євразійською системами. Перший пояс американських союзників – країни ЄС, які приєдналися до договору до 2004 року, решта – в стадії інтеграції. Одна з стратегій США – прагнення оточити своїх європейських союзників орієнтованим на Європу геополітичним простором – країнами східного і південного напрямку. Практичним формуванням нового геополітичного простору було розширення ЄС в 2004 і 2007 рр.: Албанія, Боснія, Македонія, Сербія, Чорногорія і Туреччина є наступним “поясом” у формуванні безпекової геополітичного простору. Третій “пояс” безпеки, який формується, складають так звані країни – об'єкти політики сусідства. З півдня це держави Північної Африки та Близького Сходу, які об'єднані з ЄС “Барселонський процесом”. Зі сходу це країни, які входили до складу колишнього СРСР – Молдова, Білорусь, Україна. Паралельно з цими процесами Росія прагне сформувати євразійський геостратегічний регіон суб'єктами якого, за задумом російських політиків, можуть стати країни СНД. Головний інтерес американців у співпраці з третім поясом безпеки – це також протизвага ЄС. США зацікавлені в розширенні ЄС на схід і південь, приєднанні перерахованих країн до НАТО. Перше – щоб дещо послабити ЄС економічно, а друге – щоб отримати союзників і розширити регіони впливу.

Однак, для більш ґрунтовного розуміння пріоритетів американської національної безпеки, слід розглянути глобальну безпекову стратегію США, що дозволить ідентифікувати у ній місце України. До сфери безпеки можна віднести контроль над такими процесами, як [1, с. 3]: загрози міжетнічних і релігійних конфліктів, тероризму, нелегальної міграції, міжнародної злочинності, неконтрольованого розповсюдження зброї і наркотиків, природних і техногенних катастроф і т.д. Зовнішньополітична концепція Б.Обами під час другої каденції його президентства залишається принципово націленою на реалізацію цілей і пріоритетів, визначених у Стратегії національної безпеки. Безпекові стратегії США протягом останніх 10 років формуються з урахуванням ряду найважливіших світових тенденцій. Серед них: спроби Російської Федерації відновити своє домінування на теренах колишнього СРСР; посилення антиамериканського руху в Ісламському світі; розповсюдження зброї масового ураження Іраном та КНДР [2]. Як показали події 2013 року, США змінила тактику реалізації безпекової стратегії з радикальної і рішучої більше на помірну. Пріоритет віддається переговорам замість прямого військового втручання. У деяких випадках, з огляду на невисокий конфліктогенний потенціал, або зменшення інтенсивності відкритих збройних протистоянь, керування переговорами часто передається третім посередникам, таким як НАТО, ЄС,

або лояльні до США країни проблемного регіону. Наприклад, на Близькому Сході США демонструє достатньо стриману позицію, не вважаючи для себе корисним активне втручання у події в Єгипті та Сирії і покладаючись скоріше на своїх арабських союзників. У іншому конфліктогенному регіоні – Ірані, у кінці 2013 року були досягнуті домовленості протягом півроку згорнути програму збагачення урану взамін на відміну міжнародних санкцій. У питаннях близькосхідного врегулювання конфлікту, американці зовсім не прагнуть вступати у конфронтацію з ісламським світом, тому торік США заявили про згортання військових дій в Афганістані, призупинений арбітраж у Палестинському напрямі і виводяться останні війська з Іраку. Таким чином, нормалізація відносин з ісламськими країнами оцінюється експертами як поступка США заради геополітичної конкуренції з КНР.

Оскільки перераховані вище напрямки безпекових стратегій США завжди були пріоритетними, але нині частково втратили свій порядок денний, на перші позиції можуть вийти європейські напрямки глобальної безпеки. Протягом останнього десятиріччя спостерігається стійка тенденція до зниження кількості міждержавних конфліктів, але імовірність виникнення широкомасштабних воєнних конфліктів, особливо в євроатлантичному регіоні, оцінюється як висока. Загальний рівень збройного насильства за участі як державних, так і недержавних суб'єктів залишається досить значним. У Європі зберігаються зони “заморожених” конфліктів та зони міждержавного, етнічного, релігійного протистояння, що потребують постійної уваги національних урядів і міжнародної спільноти [3]. Як тільки країни–колишні підданці СРСР здобули незалежність від Москви, США беззаперечно сподівалася різними тактичними способами захистити їх від впливу РФ і при цьому підвищити свої шанси на гегемонію у регіоні. За таких обставин оборонний потенціал держав Центральної і Східної Європи в поєднанні з можливостями та механізмами ЄС, НАТО, ОБСЄ залишається важливим засобом забезпечення національної безпеки і внеску у глобальну та регіональну безпеку. Україна, маючи значну територію, ресурси і різносторонній потенціал, є регіоном, який може задовольнити деякі потуги американського уряду серед цих стратегічних пріоритетів. Тому в умовах сучасних трансформаційних процесів у міжнародних відносинах поступовими темпами зростає і інтерес Сполучених Штатів Америки до України. Найближчим часом Україна імовірно може розглядатися з боку США як важливий партнер з огляду на підвищення ролі центрально–європейського напрямку. Географічне та геополітичне положення України спричиняє особливу вразливість щодо вказаних новітніх та традиційних викликів та загроз, що потребує відповідного переосмислення місця нашої країни у вищевказаних процесах.

В безпековій стратегії США і системі колективної безпеки США та ЄС існує ряд важливих безпекових питань, вирішення яких залежить і від України. На пострадянському просторі ця стратегія спрямована на ослаблення впливу Росії і спробою забезпечити певний контроль над її кроками на міжнародній арені. Для реалізації цього завдання використовується доктрина “демократії і стабільності із Заходу на Схід” і спроби

формування поясу підконтрольних держав уздовж кордонів РФ. Однак, американсько-українські відносини не можна розглядати виключно в контексті трикутника Сполучені Штати Америки – Росія – Україна [4, с. 106]. Абстрагувавшись від неоколоніальної політики з боку РФ, Україна постає також, як опора стабільності в центрі Європи, сила, здатна спільно з іншими країнами зупинити потоки нелегальних мігрантів, наркотиків, зброї й організованої злочинності, стати перешкодою на шляху масової міграції з бідних та слабборозвинутих країн, торгівлі ними. Ключовими у співпраці США з Україною розглядають безпекову і євроінтеграційну політику, розвиток енергетичного сектору, співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями, посилення співпраці у сфері міжнародної ядерної безпеки, диверсифікації поставок ядерного палива на атомні електростанції, підтримання режиму ядерного нерозповсюдження і експортного контролю, спільної участі у глобальних ініціативах з енергетичної та ядерної безпеки. Вважається, що неефективність засобів ООН, ОБСЄ, РЕ тощо, постійним членом яких є українська держава, гальмують розв'язання низки цих проблем безпекового характеру [5]. Для самої України, західна безпекова інтеграція, в першу чергу, означає можливість проявляти ініціативу і подальше політичне та інституційне зближення з капіталістичними країнами та еволюційне просування до кінцевої мети – повноправного співробітництва з світовими гігантами – США і ЄС.

Звичайно, у стосунках з Україною Обама враховує позицію Росії у відповідності з політикою “перезавантаження” відносин, що інколи трактувалось як зниження рівня американської підтримки української зовнішньополітичної стратегії. Однак, деякими експертами вважається, що за результатами стратегії перезавантаження, США не отримали значних вигащів, і ще у 2013 році цей інструментарій вже вичерпав себе з огляду його неефективності. Тому, якщо до подій 2014 року США могли бачити у РФ лише тимчасового партнера у вирішенні деяких питань міжнародної безпеки у країнах, де ще зберігається російський вплив – ядерні програми Ірану та Північної Кореї, владодження ситуації у Сирії, Афганістані тощо, то зараз РФ може стати країною, з якою США знизить будь-які контакти до мінімуму і проводитиме непрямую конкуренцію. На думку експертів у питаннях політичних стратегій Держдепу, політолога Гарвардського університету Ніколаса Бернса, перед президентом Обамою у 2014 році стоїть два великих випробування: чи варто спільно з іншими країнами завдати РФ у відповідь удар, зупинивши військову агресію Володимира Путіна в Криму і в Україні і реагувати на експансію Китаю на південь та схід у Китайському морі [6].

До кримського конфлікту форми і параметри двостороннього співробітництва між США та Україною визначалися саме Вашингтоном, а не Києвом. Проте, роль України у процесах її залучення до безпекових стратегій США багато в чому залежала і від нашої країни. За оцінками МЗС України, характер двостороннього співробітництва Україна–США у 2013 більшою мірою залежав від ініціатив Києва, а Вашингтон самостійно не був схильний виявляти надмірну активність у висуванні власних ініціатив [7]. З цих

міркувань, Україна ризикувала тим, що розглядалася б як держава, що входить у російський ареал впливу. Такий підхід позбавляв Україну самостійної ініціативи, і з іншого боку звужував поле для політичного маневру. Негативним фактором на шляху зміцнення зв'язків України із Заходом тривалий час була відсутність чіткої визначеності її міжнародної політики, зокрема так звана багатовекторність, що зводилася до балансування між прагненням увійти до кола західних країн і традиційною лояльністю до Росії, проголошення українським керівництвом заяв, що взаємно виключали одна одну. Перед приходом до влади українськими політиками проголошувалася риторика про європейський вибір, а після конкретні кроки робилися лише назустріч РФ. Зараз, коли політика США з перезавантаження зазнала невдач, кількість двосторонніх контактів між США і Україною може зрости. Як і раніше, інтенсивність цього зв'язку можна буде поглибити з ініціативи України. Головне – виправити колишній ганебний імідж регіону впливу Москви, а також участь в актуальних для країн Заходу безпекових проектах – підтримці міжнародного миру, подальшій участі в міжнародній миротворчій діяльності, багатосторонніх заходах з протидії розповсюдженню зброї масового ураження, тероризму, транснаціональній організованій злочинності, торгівлі людьми, незаконному обігу наркотиків та інших викликах глобальної безпеки.

На останок можна процитувати витяг з українського основоположного документа, який формує принципи національної безпеки: “Стратегія національної безпеки України визначає стратегічну мету політики національної безпеки як забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства і держави, додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для динамічного зростання економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення”. З огляду на дані положення можна зробити висновок, що сьогоденні інструменти, наявні в Україні не можуть забезпечити гарантій національної безпеки, зокрема територіальної цілісності. Виходом з даної ситуації може бути або посилення власної обороноздатності, або вступ до організацій колективної безпеки, передусім Західних країн. Для самої України цей шлях не є новим чи популістським – пригадуючи історію, ще за режиму Кучми, 19 червня 2003 р., мету вступу до НАТО було зафіксовано Верховною Радою у законі “Про основи національної безпеки України”. Досягти цього вдасться за допомогою переконання США у відновленні курсу на інтеграцію України до організації Північно-Атлантичного договору.

З огляду на наведені виклики та загрози, для України особливо актуальним сьогодні є питання зовнішніх гарантій її безпеки. В усьому світі наростає занепокоєння загрозою стабільності та миру, яку несуть протиріччя між Україною та РФ. Це особливо важливо для України, яка стикнулася у 2014 році з військовою агресією зі Сходу на власні й території. Очевидно, що загроза для цілісності Української держави, або навіть взагалі для факту її подальшого існування з'явилася знезацька, з найбільш надійного і близького партнера

України у всіх відношеннях. Як зазначали фахівці з теорії міжнародних відносин, причина криється у тому, що РФ продовжує вважати регіони свого близького оточення, країни СНД зоною свого виключного геополітичного впливу. Російська зовнішньополітична доктрина припускає силове втручання на захист власних інтересів в інших державах СНД. Як би там не було, не дивлячись на міфи і настороження щодо участі України у західних безпекових системах, зокрема, НАТО, саме ці механізми могли б вже сьогодні гарантувати впевненість у стабільності нашої країни і усуненні для неї загроз. З огляду на геополітичне становище нашої держави та ряд інших зовнішніх і внутрішніх факторів, єдиним способом надійного забезпечення національної безпеки, особливо захисту суверенітету та територіальної цілісності, є приєднання України до системи колективної безпеки. Такі самі загрози відчувають сьогодні і сусідні з Україною держави, такі як Польща, Литва, Латвія і Естонія, які переймаються за своє майбутнє і пильно стежать за розвитком ситуації, щоб також не бути залученими до неоколоніальної експансії зі Сходу. Проте, всі перераховані вище країни є членами колективної безпеки системи НАТО, пов'язані договором взаємодопомоги і в значній мірі впевнені в допомозі із-зовні. Повноправне членство в міжнародних організаціях, таких, як НАТО та ЄС, суттєво посилює позиції навіть невеликих держав у відносинах з більш потужними державами.

Отже, сьогодні склалася ситуація, в якій США можуть переглянути роль України у безпекових стратегіях цієї країни на території Східної Європи. Причиною для такого перегляду є кінець програми “перезавантаження” з РФ, яка цього року поклала початок військовій агресії стосовно європейської спільноти. В Україні є всі шанси залучитися, якщо не військовою, то програмною та матеріальною підтримкою США у сфері безпеки вже найближчим часом. Цілком можливо, що США переглянуть відкладену ще у 2008 році програму інтеграції України з НАТО. Американсько-українські відносини у такому сенсі можуть вийти на якісно новий рівень, коли місце і роль України у двосторонніх відносинах безпеки не буде акумулюватися тільки на рамках регіонального масштабу пострадянського простору і власного виживання, порятунку від Росії. З метою подолання негативних тенденцій в оцінці Вашингтоном перспектив України і збереження за Києвом права на багатовимірну зовнішню політику, Україні необхідно зосередитися також на розвитку ініціатив з пріоритетних для США глобальних та регіональних питань. Мова йде про сфери, що становлять нині нові європейські пріоритети для Вашингтону: протидія розповсюдженню ЗМУ, боротьба з нелегальною міграцією, наркотрафіком, торгівлею людьми, протидія морському піратству, антитерористичні операції тощо. Розгляд потенційно можливих точок дотику з безпекових питань у співробітництві США–Україна може стати об'єктом подальших досліджень, що дозволить предметно сформулювати модель даних відносин у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Мельник О. Україна у структурі регіональної і глобальної безпеки // Національна безпека і оборона. – 2008. – № 9 (103). – С. 3–12.
2. Шевцов А.І., Мерніков Г.І. Співробітництво Україна – США у контексті зовнішньополітичних стратегій / А.І. Шевцов,

- Г.І. Мерніков // Стратегічна панорама. – 2007. – № 2. – С. 61–68.
3. Україна в координатах глобальної та європейської безпеки // Національна безпека і оборона. – 2010. – № 04 (115).
4. Бурейко Н. Місце України в зовнішньополітичній стратегії США / Н.Бурейко // Питання історії України. – 2010. – Т.13. – С. 104–107.
5. Чекаленко Л.Д. Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України: Автореф. дис. д-ра політ. наук: 23.00.04 / Л.Д. Чекаленко; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2007. – 34 с.
6. Passenheim Antje Time for American leadership [Електронний ресурс]: Deutsche Welle. – Режим доступу: <http://www.dw.de/time-for-american-leadership/a-17513078>
7. Парахонський Б.О. Щодо сучасних тенденцій зовнішньополітичного курсу США Аналітична записка [Електронний ресурс] / Б.О. Парахонський. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1408/>

References

1. Melnyk O. Ukraina v strukturi regionalnoii i globalnoii bezpeky // Natsionalna bezpeka i oborona. – 2008. – № 9 (103). – S. 3–12.
2. Shevtsov A.I., Mernikov G.I. Spivrobitnistvo Ukraina–SShA u konteksti zovnishnopolitichnih strategii / A.I. Shevtsov, G.I. Mernikov // Stratezhichna panorama. – 2007. – № 2. – S. 61–68.
3. Ukraina v koordinatah globalnoii ta evropeyskoi bezpeky // Natsionalna bezpeka i oborona. – 2010. – № 04 (115).
4. Bureiko N. Mistse of Ukrainy in zovnishnopolitichniy strategii SShA / N.Bureiko // Pytannya istorii Ukrainy. – 2010. – T.13. – S. 104–107.
5. Chekalenko L.D. Zovnishnopolitichni mehanizmi zabezpechennya natsionalnoii bezpeky Ukrainy: Author. dis. d-ra. polit. nauk: 23.00.04 / L.D. Chekalenko; NAN Ukrainy. In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn. – K., 2007. – 34 s.
6. Passenheim Antje Time for American leadership [Elektronnyi resurs]: Deutsche Welle. – Reghim dostupu: <http://www.dw.de/time-for-american-leadership/a-17513078>
7. Parahonsky B.O. Schodo suchasniy tendentsii zovnishnopolitichnogo kursu SShA Analitichna zapyaska [Elektronnyi resurs] / B.O. Parahonsky. – Reghim dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/1408/>

Golovan O.O., post-graduate student at Public institution of “Ukrainian National Academy of Sciences World history research establishment” (Ukraine, Kiev), aleksandr.golovan@gmail.com

The role of Ukraine in potential 2014 U.S. security strategies

The article deals with Ukraine and the United States cooperation in the field of security. The basic principles of foreign policy U.S. security in recent years were revealed. The challenges faced by the State Department were also listed. U.S. interests, their scores and possible initiatives concerning Ukraine for this year are analyzed. In the light of the failure in the Middle East conflicts resolving and of the weakening of security initiatives activity in the region, the new changes may soon show up. That may appear as the new strategic priorities in global security. Thus, the new patterns of collective security in Eastern Europe may probably occur. This region was considered as the area of frozen conflicts even before the crisis of 2014 start-up, therefore currently it can obtain the distinctive attention from the U.S. The American attitude of Russia international isolation support demonstrates the cease of the “reset” period. In the following conditions Ukraine can already assert itself as an independent player in many international issues, including security in various issues, such as prevention of the mass destruction weapons proliferation, the illegal migration, drug smuggling and human trafficking countermeasures, anti-piracy forced sea actions, counter-terrorism operations and so on.

Keywords: USA, Ukraine, Russia, Obama, security, strategy, foreign policy, relations reboot, geopolitics.

Головань А.А., аспирант, Институт всемирной истории НАН Украины (Украина, Киев), aleksandr.golovan@gmail.com

Украина в стратегиях безопасности США 2014 года

Рассматривается специфика сотрудничества Украины и Соединенных Штатов Америки в сфере безопасности. Раскрываются основные принципы внешнеполитической стратегии безопасности США последних лет, перечисляются вызовы, перед которыми стоит Госдепартамент. Анализируются интересы США, их вызовы и возможные инициативы по отношению к Украине в текущем году. Учитывая неудачи в урегулировании конфликтов на Ближнем Востоке и ослабление интенсивности инициатив по установлению безопасности в данном регионе, теперь на смену могут прийти новые стратегические приоритеты, в частности, – новые схемы коллективной безопасности в Восточной Европе. Еще до зарождения кризисной ситуации 2014 данный регион считался как конфликтногенным, поэтому именно сейчас он может заслужить особого внимания со стороны США. Учитывая единую позицию США по международной изоляции РФ, можно констатировать завершение эпохи “перезагрузки”. В данной ситуации Украина может заявить о себе как самостоятель-

ний игрок во многих вопросах международной жизни, включая вопросы безопасности, в частности, в вопросах предотвращения распространения ОМП, борьбу с нелегальной миграцией, наркотрафиком и торговлей людьми, противодействие морскому пиратству, антитеррористические операции и т.д.

Ключевые слова: США, Украина, Россия, Обама, безопасность, стратегия, внешняя политика, переагрукция, конфликт, геополитика.

* * *

УДК 32.1(510)

Гай–Нижник П. П.

доктор історичних наук, академік
Української академії наук, старший науковий
співробітник, Національний науково–дослідний інститут
українознавства і всесвітньої історії
(Україна, Київ), Hai-Nyzhnyk@ukr.net

УКРАЇНОЗНАВСТВО ЯК КОМПЛЕКС ЗНАТЬ ПРО УКРАЇНУ ТА ЧИННИК СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ І СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Висвітлюються теоретичні підстави та практичне значення використання українознавчих досліджень (українознавства) не лише як комплексу знань про Україну в середині країни та за її межами (в діаспорі), а й як одного з чинників "м'якої" сили, сучасної гуманітарної політики і системи національної безпеки держави України. Аналізуються демографічні, статистичні та геополітичні підстави використання українознавства не лише в освітній сфері, а й в контексті поширення геополітичних та культурних впливів України за новітніх умов розвитку світового співтовариства.

Ключові слова: українознавство, національна безпека, м'яка сила, діаспора.

До 1991 року Українознавство (україністика або україніка) розвивалося, переважно, в дослідницьких центрах за межами СРСР: у різні часи – в Німеччині, Польщі, Канаді, США. У радянських навчальних закладах вивчалася, відповідно, історія УРСР, краєзнавство, українська література тощо. Як спеціальна галузь знання російської україністики отримала певний імпульс до розвитку після проголошення державної незалежності України.

20 січня 1993 р. Президія НАН України своєю постановою № 6 уточнила профіль колишнього Інституту суспільних наук Академії наук УРСР (створеного ще 1951 р.) і змінила його назву на Інститут українознавства імені І.Крип'якевича Національної академії наук України [1].

У 1992 р. був створений навчально–науковий підрозділ Київського національного університету імені Тараса Шевченка – Інститут українознавства, а у 2000 р. на його базі був створений самостійний підрозділ у складі науково–дослідної частини університету – Центр українознавства, який у березні 2007 р. рішенням Вченої Ради університету був підпорядкований філософському факультету.

У 2000 р. Прем'єр–міністр України В.Ющенко підписав постанову уряду про надання Інституту українознавства при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка статусу Науково–дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України (Постанова Кабінету Міністрів України за № 1003 від 21 червня 2000 р. та Наказ Міністра № 340 від 27 липня 2000 р.). А 17 червня 2004 р. Кабінет Міністрів України прийняв ухвалу про визначення статусу НДІУ, прирівнявши його до статусу інститутів Національної академії наук України [2].

Інститут уклав і реалізує угоди про співпрацю з численними університетами, академіями, осередками

українознавства в Австралії, Австрії, Великій Британії, Грузії, Канаді, Китаї, Латвії, Молдові, Німеччині, Польщі, Придністров'ї, Росії, Румунії, США, Франції, Японії. Наслідком такої співпраці стало проведення численних Міжнародних конгресів і конференцій за участю науковців понад із 30 країн, видання понад 200 найменувань книжок, тисяч статей та понад двох десятків томів "Збірника наукових праць Науково–дослідного інституту українознавства".

1 лютого 1996 р. рішенням президії правління Товариства "Знання" України було створено Науково–просвітницький Центр "Українознавство" як структурний підрозділ Товариства для проведення лекційної роботи, насамперед, в системі післядипломної та неперервної освіти дорослих з українознавчої тематики [3].

Діяльність Центру "Українознавство" спрямована на лекційне забезпечення розбудови нашої держави на українознавчих засадах, національне відродження України, повернення українського народу до своїх споконвічних коренів і традицій, які протягом тисячоліть формували його ментальність, національну самосвідомість та громадянські чесноти, а також виховання у фахівців з різних галузей знань державницького мислення, підвищення загальноосвітньої підготовки та політичної культури громадян України.

Зрештою кафедри українознавства були утворені при усіх університетах країни і цей предмет як навчальна дисципліна посів належне місце у системі вищої школи України.

Разом з тим, не можна не погодитися із твердженням Л.Мартиненя, яка зауважує, що "наголошуючи на позитивних моментах вивчення курсу українознавства у навчальних закладах, треба сказати, що, на жаль, нині ми спостерігаємо зворотні тенденції: українознавство у багатьох випадках зводиться до факультативних курсів і в навчальних планах (варіативна складова) з року в рік скорочується кількість годин, закриваються відповідні спеціальності, підручників з курсу, що вивчається, зокрема в Донецькій області, немає тощо. Тому подальший розвиток українознавства перш за все залежить від належного його осмислення й дієвої підтримки наддержавному рівні, прийняття відповідних рішень і здійснення контролю за їх виконанням" [4].

Тим не менш, попри певні складнощі щодо розвитку українознавства у системі вищої освіти, які не завжди були зумовлені, власне, навчальним чи науково–методологічним процесами, за роки незалежного розвитку України вітчизняні українознавці накопичили певний досвід розробки теоретико–методологічного інструментарію українознавства, зокрема його законів та закономірностей. Окремі з них вважають доцільним їх диференціювати на дві групи законів, по–перше, "...законів розвитку досліджуваного об'єкта, тобто України й українського народу як цілого, і, по–друге, законів або закономірностей розвитку самої науки" [5].

Свого часу американський дослідник Дж.Мейс ще у 1997 році запропонував коло дослідницьких проблем українознавства включити основне питання, яке є пріоритетним у вітчизнянознавчих науках західних країн – американістиці, англосаксознавстві, полоністиці, а саме – вивчати свій народ "...бо інакше це буде не структурна одиниця, інакше це не народ" [6].